

*Гапинець Н.М.,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 183 «Технології захисту навколишнього середовища»
Валерко Р. А.,
д.с.-г.н., доц., професор кафедри екології та природоохоронних технологій,
Державний університет «Житомирська політехніка»*

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ЧОРНОБИЛЬСЬКОГО РАДІАЦІЙНО-ЕКОЛОГІЧНОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА НА ОСНОВІ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ

Метою Концепції розвитку Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника є визначення пріоритетних напрямків діяльності, спрямованих на підвищення ефективності виконання основних функцій установи шляхом коригування та актуалізації основних положень та завдань, визначених базовим документом, що регулює діяльність Заповідника – Проектом організації території, при цьому враховуючи розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.09.2022 №799 «Про вилучення та надання земельних ділянок у постійне користування із зміною цільового призначення», а також наслідки (зафіксовані і прогнозовані) військових дій на території Заповідника [1].

Використання методу системного аналізу дозволило нам представити пріоритетні напрями концепції розвитку заповідника у вигляді такої множини:

$$C = (CNC, PNC, SR, EEW, RA, BF, IC, AOA), \quad (1)$$

Далі, використовуючи теорію множин, розглянемо окремо кожне завдання.

Збереження та відтворення природних комплексів та об'єктів може бути представлене у вигляді такої множини:

$$CNC = (RH, CP, PI, PF, PB, PM), \quad (2)$$

де, *RH* – відновлення природних ландшафтів та збереження оселищ, *CP* – збереження видів рослин та рослинних угруповань, *PI* - збереження рідкісних видів комах та місць їх мешкання, *PF* - збереження рідкісних представників іхтіофауни та сприяння відновленню умов розмноження та зимівлі аборигенних видів риб, *PB* - збереження птахів та покращення умов їх мешкання, *PM* - заходи з охорони ссавців, покращення умов їх мешкання.

Охорона та захист природних комплексів та об'єктів Заповідника може бути представлене у вигляді такої множини:

$$PNC = (TPR, VEL, FP), \quad (3)$$

де, *TPR* - посилення режиму охорони території, *VEL* - заходи з попередження порушень природоохоронного законодавства та інформаційне забезпечення діяльності служби державної охорони, *FP* - забезпечення протипожежного впорядкування території.

Проведення наукових досліджень і спостережень за станом природного середовища, здійснення фонових екологічних моніторингу представлено у вигляді такої множини:

$$SR = (CN, CC, IS, IT, MS, IC), \quad (4)$$

де, *CN* - розвиток наукових досліджень в рамках підготовки Літопису природи, *CC* - розробка та реалізація програми охорони видів та природних комплексів Заповідника з метою адаптації до зміни клімату, *IS* - реалізація заходів, спрямованих на підвищення міжнародного статусу території Заповідника, *IT* - оцінка стану інвазійних видів та їх впливу на природні комплекси Заповідника, *MS* - організація системи моніторингу в межах Заповідника, *IC* - створення на базі Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника міжнародного консорціуму дослідницьких інфраструктур вітчизняних з можливістю інтеграції до європейського та світового дослідницького простору.

Розвиток екологічної освітньо-виховної роботи представлено у вигляді такої множини:

$$EEW = (EEA, EEI), \quad (5)$$

де, *EEA* - формування та розвиток системи еколого-просвітницької діяльності, *EEI* - розвиток еколого-просвітницької інфраструктури.

Розвиток рекреаційної діяльності Заповідника може бути реалізовано за допомогою таких завдань:

$$RA = (TI, SMM), \quad (6)$$

де, *TI* - розвиток туристичної інфраструктури в межах Заповідника, *SMM* - розвиток рекламно-видавничої та інформаційної діяльності Заповідника.

Забезпечення підтримки та підвищення бар'єрної функції Заповідника може бути реалізовано за допомогою таких заходів та представлено у вигляді такої множини:

$$BF = (TM, RM, ER, HM, IAC, PAI), \quad (7)$$

де, *TM* - управління територією, *RM* - радіаційний моніторинг і контроль, *ER* - відновлення екосистем, *HM* - гідрологічні заходи, *IAC* - інформаційна діяльність та співпраця, *PAI* - профілактика антропогенного впливу.

Міжнародна співпраця може бути описана такою множиною:

$$IC = (ISP, CIO, EET, IF, IAP, ITEE), \quad (8)$$

де, *ISP* - участь у міжнародних наукових проєктах, *CIO* - співпраця з міжнародними організаціями, *EET* - обмін досвідом і навчання, *IF* - залучення міжнародного фінансування, *IAP* - інформаційна діяльність і популяризація, *ITEE* - міжнародний туризм і екологічна освіта.

Адміністративно-організаційна діяльність може бути описана такою множиною:

$$AOA = (ONE, FR, IS, HLP), \quad (9)$$

де, *ONE* - оптимізація чисельності працівників, *FR* - фінансування Заповідника, *IS* - впровадження міжнародних стандартів якості в систему менеджменту, *HLP* - забезпечення підтримки високого кваліфікаційного рівня персоналу.

Отже, концепцію розвитку Чорнобильського радіаційно-екологічного заповідника можна представити у вигляді множини (формула 10) та схематично (рис. 1).

$$C = \left\{ \begin{array}{l} RH, CP, PI, PF, PB, PM \\ TPR, VEL, FP \\ CN, CC, IS, IT, MS, IC \\ EEA, EEI \\ TM, RM, ER, HM, IAC, PAI \\ ISP, CIO, EET, IF, IAP, ITEE \\ ONE, FR, IS, HLP \end{array} \right. , \quad (10)$$

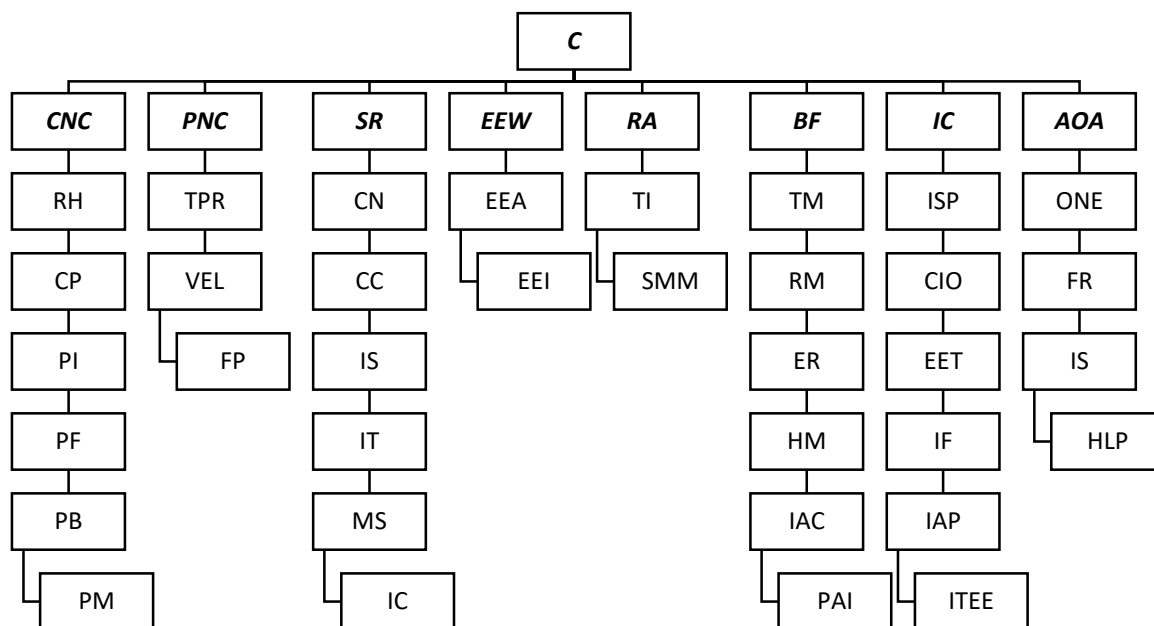

Рис. 1. Основні складові концепції розвитку ЧРЕБЗ

Таким чином, концепція розвитку Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника, побудована на засадах системного аналізу, дозволяє комплексно визначити пріоритетні напрями діяльності установи. Запропонована модель у вигляді множини відображає цілісність завдань — від збереження та охорони природних комплексів до розвитку наукових досліджень, міжнародної співпраці, рекреації та освітньо-виховної роботи. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності виконання основних функцій Заповідника, забезпеченню його бар'єрної та природоохоронної ролі, а також адаптації до нових викликів, пов'язаних із наслідками воєнних дій та глобальними змінами довкілля.

Література:

1. Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник. Офіційний сайт. URL: <https://zapovidnyk.org.ua/>.
2. Валерко Р. А., Добровольський С. К., Хмельницький С. А. Оцінка збитків від пожеж в умовах природно-заповідного фонду. *Таврійський науковий вісник*. 2023. № 129. С. 263-269.